

تأثیر روابط عاطفی زوجین بر تربیت فرزندان از منظر قانون الهی و قانون مدنی ایران

سید اشرف مجیدی^۱

دانش آموخته کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران (کردستان)

چکیده

آشنایی زوجین به وظائف خود و رعایت حقوق شخصی طرف مقابل یکی از وظائف الهی است که قانون مدنی جمهوری اسلامی ایران نیز بر آن صحه گذاشته. بنابراین زوجین درمقابل یکدیگر نیستند، بلکه لباس هم و مکمل همدیگرند و در نظام هستی به‌گونه‌ای خلق شده‌اند که در عین حالی که با هم متفاوتند، اما باید در زندگی زناشویی، مکمل همدیگر بوده و کاستی‌های هم را جبران نمایند. لذا هدف از این پژوهش، بیان راهبردهای کارآمد موجود در روابط خانوادگی زناشویی با توجه به ارائه راهکارهای اصولی در دین مبین اسلام و قانون مدنی ایران است که از طریق شناخت این راهکارها، مسئولیت‌پذیری آنها در محیط‌های خانوادگی و اجتماعی معنا پیدا می‌کند. نتایج پژوهش با استفاده از روش توصیفی و تحلیلی و به شیوه کتابخانه‌ای مبین این است که اگر زوجین به عنوان اعضای اصلی یک خانواده نسبت به وظائف دینی خود و رعایت حقوق طرف مقابل آشنایی کافی داشته باشند، می‌توانند به عنوان مونس و همدم در کنار همدیگر به زندگی شاد و آرمانی خود که همانا تربیت نسل آینده است نائل گردند.

واژگان کلیدی: زوجین، خانواده، دین اسلام، قانون مدنی

^۱ نویسنده مسئول: majidiashraf817@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۴/۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۵/۱۲

در دین مبین اسلام، شالوده خانواده، منوط به مشارکت زن و مرد جهت انجام امور مختلف خانوادگی و اجتماعی، که به عنوان رکن رکن کانون گرم خانواده قلمداد می‌گردد. چون ارتقای هر یک از اعضای خانواده در گرو ارتقای دیگر اعضای آن می‌باشد. زوجین چه در محیط خانواده چه در سطح جامعه در نقش آفرینی و مسئولیت‌پذیری که برعهده دارند در مقابل همدیگر نیستند، بلکه مکمل هم هستند. چون انجام بعضی از کارها یا مسئولیت‌ها، منوط به اقتضای وجود زنان یا مردان می‌باشد، اگر زوجین را به عنوان یک پیکره (خانواده) قلمداد کنیم هر کدام از آن‌ها نصف آن می‌باشند که در سایه هم‌فکری و همکاری مشترک و تقسیم بندی عادلانه و حکیمانه انجام وظیفه می‌نمایند، یعنی نسبت به هم ایفای نقش می‌نمایند تا آن خانواده، زنده بماند و از جمود و رکود آن جلوگیری شود. لذا زوجین علی‌رغم تفاوت‌های طبیعی (ناتوانی - محدودیت) که دارند، هر یک از آن‌ها جهت تأمین بعضی از نیازهای وجودیشان، نسبت به هم احساس متقابل دارند، که در حوزه‌های خانوادگی و اجتماعی به صورت طبیعی و هماهنگ، با توجه به سرشت وجودی خویش، یار و مکمل همدیگرند، چنانچه همکاری مشترک و تقسیم عادلانه و حکیمانه مسئولیت‌ها، ایفای نقش تکمیلی آن‌ها را بیان می‌کند تا بتوانند با آسوده خاطر زندگی ایده‌آلی را برای خود و فرزندانشان به ارمغان بیاورند و در پناه آن به اهداف عالی انسانی که همانا خدمتگزاری به جامعه بشریت در اعتلای دستور و فرامین الهی که برگرفته از آیات مبارک قرآنی و احادیث شریف نبوی می‌باشد به سر انجام برسانند. خداوند متعال در قرآن- کریم می‌فرماید: «هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ» (بقره، ۱۸۷) آنان لباس شمایند و شما لباس آنانید (خرمدل، ۱۳۹۳). از نگاه اسلام خانواده کانون گرم محبت و همدلی زوجین در مقام سکاندار تربیت آینده سازان (فرزندان) جامعه بشریت به شمار می‌آید، که مشارکت آنان را به عنوان راهبر و راهنما نسل حال و آینده تجلی یافته می‌پندارد. کلام الهی در روابط اجتماعی با تعبیر «بعضکم من بعض» براین نکته تأکید می‌ورزد که شما از یکدیگرید و بندگی حق، مسیری است که بی هیچ تفاوتی در آن قرار گرفته‌اید و در آن کمک‌کار همدیگرید. بنابراین زوجین هم در فضای خانوادگی و مناسبات و روابطی که ساختار آن را شکل می‌دهد و هم در جامعه و مناسبات اجتماعی آن، دو وجود مکمل یکدیگرند، نه دو قطب مخالف، که وجود هر یک، عرصه را بر دیگری تنگ‌کند و ناگزیر یکی باید حذف شود و یا تسلیم دیگری گردد؛ از این رو در شناخت و تنظیم مناسبات خانوادگی و اجتماعی زن و مرد و معرفی وجهه انسانی و اجتماعی آنان، حضور و نقش آفرینی هر یک بدون دیگری را باید ناقص شمرد.

بیان مسئله

عدم آشنایی کافی زوجین نسبت به حقوق یکدیگر، یکی از چالش‌های است که ثبات خانواده را متزلزل نموده و آن را به سوی فروپاشی خانوادگی سوق می‌دهد. بنابراین می‌توان گفت خانواده یکی از نظام‌های اولیه جوامع بشری است که با وجود تحولات اساسی، در اهداف و کارکردهای خود، ثابت مانده و هنوز در همه جوامع بشری دارای جایگاه خاصی می‌باشد. لذا خانواده مهمترین جایگاه، برای برآورده کردن نیازهای مادی و معنوی بشر بوده و بهترین بستر را برای تأمین امنیت و آسایش پرورش نسل آینده را به ارمغان می‌آورد، که در اجتماعی کردن آینده سازان و فراهم نمودن امکانات و نیازهای عاطفی آنان نقش بی‌بدیل خود را به نمایش می‌گذارد. بنابر این عدم آگاهی و آشنایی کافی خانواده از فرامین الهی موجب شده که نظام خانواده دچار مشکلات و چالش‌های اساسی گردد و تمامیت آن را زیر سؤال ببرد. تأثیر پذیری خانواده از تحولات مختلف اجتماعی، صنعتی و ... خانواده را با چالش‌های جدی رو به رو کرده، و بنیان آن را به سوی تزلزل سوق می‌دهد، روی آوردن خانواده به فرامین الهی و دور بودن از رذائل اخلاقی و انسانی می‌تواند در ثبات آن نقش بسزایی ایفا نماید. بنابراین دوام و قوام خانواده منوط به احیای کارکردهای اصیل دین مبین اسلام، که در سنوات گذشته نقش بی‌بدیل خود را در استحکام بنیان خانواده ایفا می‌کرد.

پیشینه‌ی تحقیق:

لازم به ذکر است تحقیقات متنوعی در زمینه‌های مختلف خانوادگی و مسائل پیرامون آن به شکل کتاب یا مقاله، توسط محققین انجام گرفته که حاکی از مهم بودن آن است. اما تفاوت این تحقیق با پژوهش‌هایی که در تحقیقات آن‌ها ذکر شده، بر مهم بودن قضیه از دیدگاه قانون الهی و قانون مدنی مورد واکاوی قرار گرفته، تا به تأثیرات آن بر ماهیت و اصالت خانواده در اجتماعی-کردن فرزندان خود، توجه ویژه و اساسی شود.

ادبیات نظری تحقیق

خانواده از آن دسته نهادهای اجتماعی است که انسان از آغاز زندگی خود همواره آن را شناخته و با آن سر و کار داشته است. انسان می‌تواند در طول عمر پر از فراز و نشیب زندگی خود با بسیاری چیزها همدم و مونس گردد، مدتی با آن همراه شود و پس از مدتی دیگر آن‌ها را رها کند، اما خانواده از معدود پدیده‌های است که انسان هیچ‌گاه نمی‌تواند بدون آن ادامه حیات برایش میسر گردد. بنابراین خانواده مانند یک اتم است که چگونه از دو جزء، الکترون و پرتون بوجود می‌آید، او نیز از دو جزء اصلی یعنی زن و مرد تشکیل می‌گردد، وظیفه آن‌ها زادآوری نسل آینده و هم‌چنین بنا نهادن اجتماع انسانی جامعه بشری می‌باشد. که خداوند متعال می‌فرماید: «وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ بَيْنًا وَخَفَاءً» (نحل، ۷۲) خداوند از جنس خودتان همسرانی برای شما ساخت، تا در کنار آن بیسازید و از همسرانتان پسران و نوادگانی به شما داد، تا بدانان دلخوش کنید! براین اساس هرچند امروزه روال زندگی به سوی کم رنگ شدن جایگاه خانواده سوق داده می‌شود، اما این جایگاه در مدرن‌ترین کشورهای جهان، به مثابه‌ی یک نهاد مسلم، حضوری روشن و فعال دارد، با این حال تغییراتی که در ساختار خانواده بوجود آمده و تعاریف متفاوتی که از قدیم و جدید بودن آن ارائه می‌گردد حاکی از آشکار شدن شکاف در ساختار این نهاد مقدس می‌باشد، لذا اندیشه‌های جدیدی هم‌چون فمینیسم، با آن‌که در آغاز خواستار احیای حقوق از دست رفته زنان بود، ولی حالا یکی از منتقدان اساسی نهاد خانواده به حساب می‌آید. و اصالت خانواده را به سوی سستی و تزلزل سوق می‌دهد.

اهداف تحقیق

- شناخت تأثیر پذیری هویت خانواده از فرامین الهی با استفاده از معیارهای اصولی در دین مبین اسلام.
- تبیین جنبه حقیقت تأثیر روابط عاطفی والدین بر تربیت فرزندان.
- اشتیاق قانون مدنی برای بازگرداندن حقوق از دست رفته‌ی مردم علی‌الخصوص فرزندان، از هر طریق ممکن.
- آگاهی بخشی، هریک از والدین جهت اعاده‌ی دادرسی در محاکم قضایی، در صورت عدم تحقق تربیت صحیح فرزندان از سوی دیگر والدین.

تجزیه و تحلیل

نگاه تفسیری در مورد لباس هم بودن زن و مرد:

-تفسیرالتحریر والتنويردر مورد آیه «هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ» (بقره، ۱۸۷) چنین می‌فرماید: «جمله فوق استعاره‌ای است که کمال اتصال و وابستگی زن و مرد را می‌رساند زیرا درحقیقت او را از ثلاثی مجرد (یعنی لبس الشيء الشيء یعنی پوشش داد چیزی چیز دیگری را) به باب مفاعله برده است که این پوشش از دو جانب می‌باشد و چنین گردیده: لبس الشيء الشيء: پوشش دو جانبه‌ای از سوی دو چیز انجام شده است» (ابن عاشور، ۱۴۲۰ق، ج ۲)

-تفسیر میسر در مورد آیه «هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ» (بقره، ۱۸۷) چنین می‌فرماید: «زن‌ها مایه ستر و عفاف و آرامش شما مردانند و بدی‌های‌تان را می‌پوشانند و شما را در نگهداری چشمان‌تان از نامحرمان کمک و یاری می‌رسانند و موجب حفظ عورت‌های‌تان می‌گردند، ضمن این‌که زن برای مرد مایه آرامش قلب و استقرار نفس است. مردان نیز لباس همسران خویش- اند؛ چون مرد مایه زیبایی، ستر و عفت زن است و وی را از حرام حفظ می‌نماید چگونه عبارات قرآنی که این رابطه را بیان داشته، لطیف و دارای چه اشارات نیکوئی است» (بن‌عبدالله‌القرنی، ۱۳۹۵).

-تفسیر انوارالقرآن در مورد آیه «هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ» (بقره، ۱۸۷) چنین می‌فرماید: «آنان برای شما لباس هستند و شما برای آن لباس هستید، بدان جهت که هرکدام شما به دیگری، هم‌چون آمیزشی که میان لباس و پوشنده آن است، با همدیگر آمیزش دارید. یعنی هریک از زن و مرد، رفیقش را هم‌چون لباسی پوشانده و او را از بدکاری باز می‌دارد. هم‌چنان این تعبیر قرآنی، کنایه از نیاز هر کدام آن‌ها به دیگری است و از این روست که خداوند متعال بر آن‌ها آسان‌گرفت و رخصت آمیزش داد. (مخلص، ۱۳۹۳: ج ۱).

از نگاه تفاسیر فوق چنین برمی‌آید، نگاه زوجین نسبت به هم در مراحل مختلف زناشویی، یک نگاه دو سویه است، از این منظر که وجود یکی بدون دیگری بی ارزش و بی مقدار است چون قوام و دوام خانواده منوط به نگاه مثبت زن و مرد به همدیگر است. هم‌چنان که کمال خوشبختی زندگی زناشویی زوجین، جهت‌اعتلای دستور و فرامین الهی در نظام خانوادگی منوط به حسن نیت و اتصال و وابستگی زوجین می‌باشد.

مکمل بودن زن و مرد

قوام و دوام زندگی زناشویی منوط به محبت، دوستی، تفاهم، احترام متقابل و به رسمیت شناختن و رعایت حقوق همدیگر است. در دین مبین اسلام برای آن‌که محیط و اجتماع کوچک خانواده قوام پیدا کند و تداوم یابد، برای هریک از زوجین حقوقی در نظر گرفته و در مقابل آن وظایفی را نیز برای آنان تعیین کرده است؛ چراکه خداوند هر جا حقی در نظر گرفته، تکلیفی را هم مقرر نموده است. از دیدگاه اسلام، زن و مرد در نقش‌ها و مسئولیت‌هایی که بر عهده دارند، چه در محیط خانواده و چه در سطح جامعه در برابر یکدیگر نیستند، بلکه مکمل همدیگرند. چنان‌چه در قرآن کریم می‌فرماید: «هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ» (بقره، ۱۸۷) آنان لباس شمایند و شما لباس آنانید! چرا خداوند در این آیه شریفه کلمه لباس بکار برده؟ چون لباس دارای ویژگی‌های خاصی هست. که عبارتند از: ۱- لباس عیب‌های ما را در برابر چشم‌های دیگران می‌پوشاند، زوجین نیز باید عیب‌های همدیگر را بپوشانند ۲- لباس انسان‌ها را در مقابل سرما و گرما و زشتی و زیبایی محافظت می‌کند، زوجین نیز باید در مقابل حجمه‌های دیگران استوار و راسخ باشند و از همدیگر محافظت نمایند ۳- سایز لباس هر فرد متفاوت، و اندازه قد و قواره همان فرد است، زوجین نیز هرکدام دارای ویژگی و خصلت‌های اخلاقی و رفتاری خاص خود می‌باشد، که باید توسط دیگری رعایت گردد. پس با توجه به موارد قید شده؛ زنان همانند مردان می‌توانند، شرایط حضور سیاسی و اجتماعی خود را در صحنه‌های مختلف اجتماعی، سیاسی و اقتصادی به نمایش بگذارند و در زمینه‌های مختلف زناشویی فعالیت مستمری داشته باشند، تا بتوانند به زندگی آرمانی خود که همانا تربیت نسل آینده است نائل آیند.

جایگاه خانواده در اسلام

از لحاظ لغوی و شرعی خانواده عبارت است از: همدلی، مودت، تفاهم و همکاری که براساس مقوله‌های هم‌چون اتحاد، هم‌گرایی، هم‌فکری، هم‌زیستی، هم‌نوایی، مبتنی می‌باشد. در نظر بسیاری، خانواده، به منزله واحد اجتماعی است که زوجین و فرزندان با هم در یک سر پناه در کنار هم زندگی محبت‌آمیزی دارند.

از دیدگاه راجرز، خانواده چنین توصیف شده است: «خانواده، نظامی نیمه بسته است که نقش ارتباطات داخلی را ایفا می کند» مرداک، نیز در تعریف خانواده می نویسد: «خانواده یک گروه اجتماعی است که اعضای آن به وسیله دودمان، ازدواج یا فرزندخواندگی با یکدیگر پیوند برقرار می کنند و نیز کسانی که در زندگی با هم از تشریک مساعی در تأمین درآمد، اقتصاد زندگی و نگهداری از فرزندان برخوردار هستند» (محمودیان و دیگران، ۱۳۸۷، ص ۷۷) براین اساس خانواده پایگاه اساسی بشری و ضرورتی برای پرورش تزکیه نفس و ادامه روند رو به رشد زندگی آرام جامعه انسانی جهت کمک به دوام و قوام جامعه و تقویت آن با توجه به عوامل سازنده، در جهت تقویت و استحکام راهکارهای اصولی برای بقاء و ماندگاری اساس- آن، که در انسان روح اطاعت و احساس مسئولیت برای اثبات نمودن ذات انسانی و آباد نمودن عرصه های زندگی و آموختن- آموزه های دینی هم چون: ایثار، فداکاری، صبر، تحمل، سخاوت، بخشندگی و امانتداری جهت رشد و بالندگی، که در آن نهال اخلاق، فضیلت و معنی زندگی حقیقی در آن رشد و نمو می نماید. تا جامعه کوچک خانواده که زیربنای جامعه انسانی بزرگتر و میدانی برای تربیت مستقیم آینده سازان و عملی در جهت تحقق معنی همبستگی اجتماعی مادی و معنوی آن چنان که برای هر جامعه ای ضرورتی اساسی به شمار می آید. بنابراین «خانواده شامل معنی حمایت، نصرت وجود و روابط تفاهم و همکاری مبنی بر اساس نژاد، خون، نسبی، سببی و اوضاع است» (الزحیلی، ۱۳۹۰). خداوند متعال در قرآن کریم می فرماید: «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً» (روم، ۲۱) (معنی، و یکی از نشانه های (دال بر قدرت و عظمت) خدا این است که از جنس خودتان همسرانی را برای شما آفرید تا در کنار آنان (در پرتو جاذبه و کشش قلبی) بیارامید، و در میان شما و ایشان مهر و محبت انداخت (و هریک را شیفته و دلباخته ی دیگری ساخت، تا با آرامش و آسایش، مایه ی شکوفائی و پرورش شخصیت همدیگر شوید، و پیوند زندگی انسان ها و تعادل جسمانی و روحانی آنها برقرار و محفوظ باشد! پس می توان بیان کرد، دین مبین اسلام برای حیات فردی و اجتماعی انسان، راهکارهای اخلاقی ارائه داده که پشتوانه آن نظام حقوقی می باشد. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و سلم) می فرماید: «بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ» برانگیخته شدم تا اخلاق حسنه را کامل نمایم (ظاهری، بی تا).

براین اساس اخلاق مداری با شئون مختلف زندگی بشر، قرین و همزاد است به گونه ای که هر چند از تعالیم دین مبین اسلام نمی توان به قطع و یقین، اتحاد یا استقلال قواعد اخلاقی و حقوقی را تعیین نمود، اما وجود رابطه ی اصولی میان حقوق و اخلاق در اسلام، امری اجتناب ناپذیر است که توسط بسیاری از صاحب نظران علم حقوق بدان اشاره شده است.

برخی از راهکارهای اصولی خانواده از دیدگاه اسلام

اخلاق مداری:

خداوند متعال در قرآن کریم خطاب به پیامبر اکرم می فرماید: «وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ» (قلم، ۴) تو دارای خوی سترگ (یعنی صفات پسندیده و افعال حمیده) هستی! بنابراین اخلاق نیکو که یکی از صفات بارز انسانی است، که خداوند منان فرستاده خودش را به اجرای آن توصیه می نماید و آنرا سرلوحه ی برنامه الهی در جهت اعتلای فرامین خود به جامعه بشریت قلمداد می کند. و در جای دیگر می فرماید: «وَإِخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ» (شعراء، ۲۱۵) و بال (محبت و مودت) خود را برای مؤمنانی که از تو پیروی می کنند بگستران! چنانچه اخلاق مداری یکی از ارکان دینداری است، پس لازمه یک خانواده سالم و ایده آل همان دین مداری زوجین می باشد. که خداوند متعال بر آن تأکید فراوانی نموده است. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و سلم) می فرماید: «بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ» برانگیخته شدم تا اخلاق حسنه را کامل نمایم (ظاهری، بی تا: ۵۰) بنابراین یکی از وظایف زن و مرد نسبت به همدیگر جهت استحکام و برقراری همزیستی محبت آمیز زناشویی، خوش خلقی و رفتار نیکو و حسنه آن ها نسبت به همدیگر و اطرافیان و نزدیکان طرفین می باشد. چون اکثر صاحب نظران دینی و هم چنین روانشناسان حوزه علوم تربیتی اجماع نظر دارند براین که اگر زوجین درک مثبتی از هم داشته باشند و نسبت به هم خوش خلق و خوش-

رفتار باشند، می‌توانند قلب همدیگر را به سوی خود متمایل سازند و باعث گردهم آمدن فرزندان و خویشاوندان گردند، این عمل وقتی صورت می‌گیرد که خوش‌خلقی با بیان گفتگوهای محبت‌آمیز و کردار و رفتار صادقانه و صمیمانه مقارن و همزاد باشد. یکی از بزرگان می‌فرماید: «خوش‌خلق کسی است که هم خودش در راحتی و آرامش باشد و هم مردم از دست و زبان او سالم و درامان باشند، و بدخلق کسی است که هم خودش در رنج و عذاب باشد و هم مردم از جانب او در رنج و مصیبت افتند» «حسن الاخلاق برهان کرم الاعراق» اخلاق نیک نشانه سرشت نیک خانوادگی است» (محبی و کریمی‌خوبگانی، ۱۳۹۳).

ایثار و از خودگذشتگی:

ایثار به معنی مقدم داشتن دیگران بر خویشتن در صورتی که خود شخص نیازمند باشد. به عبارت دیگر ایثار «بخشش به کسی در مورد چیزی، که خود فرد به آن نیاز دارد» ایثار یعنی برگزیدن دیگران بر خود. ایثار نیکوترین احسان و بالاترین مراتب ایمان است. ایمان به خداوند و اعتقاد به آن لازمه‌اش ایثار و از خودگذشتگی است، انسان با خلوص نیت و عقیده پاک می‌تواند وارد میدان عمل شود و با ایثار و کمک خود می‌تواند تکیه‌گاهی برای خود و خانواده باشد و با ایثار و از خودگذشتگی می‌تواند مایه افتخار و آرامش خود و خانواده‌اش گردد و این یکی از خدمات بزرگ زندگیست که هر کدام از زوجین با میل و رغبت‌گره را از مشکلات خانواده باز می‌کنند. بنابر این «ایثار از پرشکوه‌ترین مظاهر جمال و جلال انسانیت است و تنها انسان‌های بزرگ به این قله شامخ صعود می‌کنند» خداوند منان در مورد ایثار می‌فرماید: «وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا» (انسان، ۸) و خوراک می‌دادند به بینوا و یتیم و اسیر، به خاطر دوست داشت خدا! چنان‌که امیرمؤمنان حضرت علی (ع) می‌فرماید: «ایثار خوی نیکوکاران و شیوه نیکان است» نظر به این‌که چون انسان سرشتی اجتماعی دارد و فطرتاً چنان خلق شده است، نمی‌تواند به تنهایی احتیاجات خویش را به طور کامل برآورده نماید و برای رسیدن به سعادت و خوشبختی نیازمند تعامل و مساعدت و همکاری با دیگران است. براین اساس اگر زوجین بتوانند با ایثار و از خودگذشتگی مسائل و مشکلات مختلف زندگیشان را با هم حل و فصل نمایند و به ایده‌های اصول اخلاقی که همانا ایثار و از خودگذشتگی یکی از موارد آن است، دست یابند، آن‌زمان است که می‌توانند به اهداف عالی زندگی‌آرمانی خود دست‌رسی یابند. و درپناه آن به آرامش و آسایش حقیقی و واقعی خود و فرزندان برسند.

صبر و پایداری:

زندگی خانوادگی نیازمند صبر و بردباری مشترک زوجین است که شالوده آن را تشکیل می‌دهند. در دین مبین اسلام توصیه به صبر و پایداری باعث ثبات و استحکام خانواده می‌شود، تا جای‌که خداوند منان می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا» (آل عمران، ۲۰۰) ای کسانی‌که ایمان آورده‌اید! (در برابر شدائد و ناملایمات) شکیبایی ورزید! مهم‌ترین و ضروری‌ترین ارکان خانواده در برابر چالش‌های مختلف زندگی زناشویی، که منوط به دوام و قوام آن می‌باشد رازداری و سعه‌صدر زوجین است. خداوند متعال در قرآن کریم در باره صبر و شکیبایی می‌فرماید: «فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا» (المعارج، ۵) صبر جمیل داشته باش و جزع و فزع و یأس و نومیدی به خود راه مده! بنابر این هر نوع سوء تفاهم و اختلاف بوجود آمده در میان زوجین در همان ابتدای پیدایش می‌توان با یک‌گفتگوی صحیح و منطقی حل و فصل شود، اما اگر چنان‌چه این تعارضات به فضای خانواده کشیده شود، و والدین به دلیل علاقه قلبی که به ثبات خانواده دارند و فرزندان نیز که عضو لاینفک آن می‌باشند، نه تنها نمی‌توانند کمکی کرده باشند بلکه ممکن است این اختلافات را دامن زده و عمیق‌ترش نمایند. این است که می‌گویند «صبر عصاره فضیلت‌ها، شکیبایی در زندگی، کلید تحکیم بنیان خانواده است» امروزه در دریای پرتلاطم زندگی و با وجود فراز و فرودها راه زندگی، ممکن است افراد درجایی خسته شده و تحمل در برابر مشکلات برایشان ممکن نباشد. و خود و یا خانواده را به دردسر بیندازند. بنابر این در آیات و احادیث فراوانی آمده، که فضیلت هر انسان، به صبر و شکیبایی او در برابر

موانع و مشکلات زندگی است، صبر یکی از مهمترین خصلت‌های انسانی و نردبان اوج کمال یک انسان است پیامبر اکرم (صلی الله علیه و سلم) می‌فرماید: «أَتَمَّ الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى» صبر در برابر مصیبت بهتر است، و مستوجب ثواب و اجر است (ظاهری، بی تا: ۹۰). پس صبر و بردباری انسان را به هدف‌های عالی انسانی و تکامل می‌رساند بنابراین صبر و بردباری اولین قانونی است که باید در خانواده حاکم شود. نظر به این‌که سه رکن اصلی فضای خانواده «صبر، بردباری و گذشت» می‌باشد، باید در آن نهادینه شود، تا زوجین بتوانند هم بدی‌های همدیگر را بپوشانند و هم از یکدیگر دلگیر نشوند بلکه کدورت‌ها را با رفتار و منش مطلوب خود به خوبی و نیکی تبدیل نمایند. این است که می‌گویند: «همسران بدون نردبان صبر به اوج کمال نخواهند رسید» خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «مردان لباس زنان و زنان نیز لباس مردان هستند» یعنی وقتی عیب یا نقضی در همسر خود دیدی، بایستی صبر پیشه کرده و تحمل کنی و آن عیب و نقض را بپوشانی. لذا اگر صبور نباشی به نتیجه دلخواه خود در زندگی نخواهی رسید.

تفاهم و همدلی:

از لحاظ لغوی «مودت» از ماده «ود» به معنای دوست داشتن چیزی و آرزوی بقای آن است. (راغب اصفهانی، ۵۱۶) واز نظر اصطلاحی عبارت است از: «محبت پایدار و ماندگار همراه با بکارگیری لوازم و وسایلی که به ظهور آن بیانجامد و علاقه قلبی را آشکار سازد» بنابراین «تفاوت مودت با محبت در این است که مودت معلول و حاصل محبت و جلوه آن است، محبت علاقه و مودت اظهار آن علاقه است» (عابدی، فداحسین، ۱۳۸۴: ۳۵-۳۶).

مودت و محبت در روابط و مناسبات خانوادگی نقش کلیدی ایفا می‌کند، هرچه مودت و محبت عمیق‌تر و گسترده‌تر باشد زندگی زناشویی از آرامش و آسایش بیشتری بهره‌مند می‌گردد و لذت و توانایی بیشتری در جهت رشد و تعالی نسل آینده به ارمغان می‌آورد. خداوند متعال در باره مودت و دوستی می‌فرماید «وَأَلْفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ ۗ لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَا أَلْفَتْ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ ۗ وَلَكِنَّ اللَّهَ أَلْفَ بَيْنَهُمْ ۗ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ» (انفال، ۶۳) و خدا بوده که عربها را با وجود دشمنانگی شدیدشان در پرتو اسلام دگرگون کرد و در میان آنان الفت ایجاد نمود و دل‌های پرازحق و کینه‌ی آنان را به هم نزدیک و مهربان کرد، به گونه‌ای که اگر همه‌ی آنچه در زمین است صرف می‌کردی نمی‌توانستی میان دل‌هایشان انس و الفت برقرار سازی ولی خداوند با هدایت آنان به ایمان و دوستی و برادری میانشان انس و الفت انداخت، چراکه او عزیز و حکیم است و بر هرکاری توانا، و کارش از روی فلسفه و حکمت انجام می‌پذیرد! بنابراین عدم تفاهم در زندگی مشترک زناشویی بزرگ‌ترین چالشی است که زوجین در زندگی مشترک با آن دست و پنجه نرم می‌کنند. این اختلاف نظر باعث شده تا زوجین نسبت به هم احساس تلخ و ناراحت‌کننده‌ای مداوم در زندگی از هم داشته باشند و باعث سردی روابط و دوری آن‌ها از یکدیگر باشد. و کانون گرم خانواده را به سوی متلاشی شدن سوق دهند. این است که پیامبر اکرم در مورد رحمت و مهربانی می‌فرماید: «إِنَّمَا بُعِثْتُ رَحْمَةً وَ لَمْ أُبْعَثْ لِعَانًا» من به عنوان پیامبر رحمت مبعوث شده‌ام نه به عنوان لعن کننده (محمد الحنفی، مصری، ۱۳۸۴: ۴۲) بنابراین ایجاد عشق و محبت در روابط زناشویی یکی از ارکان اساسی تفاهم و همدلی در زندگی انسانی قلمداد می‌گردد، چون باعث می‌شود که زوجین به دیده اغماز به خطا و قصور همدیگر بنگرند و باعث مثبت اندیشی زوجین نسبت به همدیگر شود. چنانچه «عشق آمیزه‌ای از قدرت و مهرورزی است، چون هر کدام از زوجین می‌خواهد با توجه ویژه‌ی خود، دیگری را فرا بگیرد و عطف و مهرورزی خویش را بر او بپوشاند. هر کدام می‌خواهد به دیگری پناه برد و از او توجه و مهربانی دریافت کند» (جابر، دیگران، ۱۳۹۳: ۱۲۸) وقتی که زوجین با هم در زیر یک سقف مکانی به نام خانواده، با اهدای هم‌چون ایجاد مهر و محبت و همدلی و رسیدن به آینده ایده‌آل خود رابه ارمغان می‌آورند می‌توان بیان کرد که آن‌ها هدفی جزء «تفاهم و توافق و درک و فهم مشترک و متقابل و نیز هم‌فکری و همسویی در امور مشترک و گام زدن در مسیر مورد توافق» (دلشاد تهرانی، ۱۳۹۳: ۲۷۱) چیز دیگری نمی‌تواند مورد نظر باشد.

حسن معاشرت:

خداوند متعال راجع به حسن معاشرت و خوش رفتاری به مردان امر می‌کند و می‌فرماید: «وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ» (نساء، ۱۹) و با زنان خود به طور شایسته (در گفتار و در کردار) معاشرت کنید! منظور از (معروف) انجام کارهای پسندیده و نیکوست. و هدف این است که در جامعه اسلامی، کارهای نیک و پسندیده توسعه یابد و کارهای بد از بین برود. در نظام زندگی اجتماعی که خانواده عضو کوچک آن قلمداد می‌گردد، همه باید سودمند باشند. و منظور از معروف و کار پسندیده، در کانون خانواده، به این معناست که هر عضوی همان‌طور که نفع می‌رساند، نفع هم ببرد و اصلت و استقلال هیچ‌کس فدای اصلت و استقلال دیگری نشود. هنگامی که قرآن از بعضی از سنت‌های ناپسندیده عرب جاهلی، در مورد زنان، از قبیل: به ارث گرفتن آن‌ها و زیر فشار گذاشتن آن‌ها برای آن‌که از مهریه خود چشم پوشی کنند، خاطر نشان می‌کند و می‌فرماید: «بَعْضُكُم مِّنْ بَعْضٍ» بنابراین زنان و مردان همه اعضای یک پیکرند و همه به یکدیگر نیازمندند و هیچ یک از آن‌ها نمی‌تواند اصلت و استقلال و فردیت دیگری را فدای اصلت و استقلال و فردیت خود سازد. در جای دیگری می‌فرماید: «وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَى بَعْضُكُمْ إِلَى بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا» (نساء، ۲۱) و چگونه (سزاوار شما است که) آن را باز پس بگیرید؟ و حال آن‌که با یکدیگر آمیزش داشته‌اید و هریک بر عورت دیگری اطلاع پیدا کرده‌اید و (گذشته از این) زنان پیمان محکمی (هنگام ازدواج) از شما گرفته‌اند (و خداوند برابر آن، امر زناشویی را حلال نموده است! یادآوری می‌گردد که حسن معاشرت با زنان، به قدری دامنه اش وسیع است حتی اگر در دل نسبت به همسر خویش احساس کراهتی هم بکنند، نباید در رفتار آن‌ها تأثیری بگذارد. قرآن در این باره می‌فرماید: «فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا» (نساء، ۱۹) و اگر هم از آنان (به جهاتی) کراهت داشتید (شتاب نکنید و زود تصمیم به جدائی نگیرید) زیرا که چه بسا از چیزی بدتان بیاید و خداوند در آن خیر و خوبی فراوانی قرار بدهد! پس زوجین نسبت به هم وظایف و مسؤولیت‌های دارند باید طرفین نسبت به پابندی آن اقدام کنند، و تنها راه چاره‌ی آن، شناخت وظایف و محدود کردن توقعات و انتظارات نامعقول می‌باشد. به قول یکی از بزرگان دینی که می‌فرماید: «انسان قبل از این‌که درخواست حق کند به وظیفه‌اش عمل نماید» یکی دیگر از حسن معاشرت زوجین نسبت به هم، عبارت است از دوری از خودخواهی و خودپسندی که ریشه در تجمل‌گرایی و اشرافی‌گری دارد. پس نشانه خانواده سالم این است که هریک از طرفین با سعه صدر، به تذکرات و انتقادات دیگری توجه کرده، و با صداقت و صمیمیت، مسائل و مشکلات درون خانواده را حل و فصل نماید.

قناعت و صرفه‌جویی:

«قناعت در لغت به معنای خشنودی، خرسندی، رضا به قسمت، بسنده کردن، بسنده‌کاری، راضی شدن به اندک چیز، رضا و تسلیم، صرفه‌جویی، خرسندگردیدن به قسمت خود، آسان قرار گرفتن در مآكل و مشارب و ملایس و غیر آن و راضی شدن بدانچه سد خلل کند از هر جنس که اتفاق افتد گفته‌اند» (رک: لغت‌نامه دهخدا، فرهنگ‌نامه معین، ذیل واژه قناعت) و در اصطلاح علم اخلاق، «قناعت که مقابل حرص است، ملکه نفسانی است که موجب اکتفاء به قدر نیاز از مال است بدون این‌که تلاش و سختی در طلب زائد کند و این صفتی است پسندیده که کسب سائر فضائل متوقف بر آن است» (نراقی، ۱۳۷۷: ص ۱۰۰: ج ۲) بر این اساس در دین مبین اسلام همواره قناعت به عنوان یک ارزش اولیه و اساسی مورد تأکید پروردگار متعال و هم‌چنین بزرگان دینی قرار گرفته و یکی از ابعاد الگوی مصرف اسلامی به شمار می‌آید، که مایه دوام و قوام و هم‌چنین توانایی خانواده و ایجاد یک زندگی ایده‌آل خواهد بود. باتوجه به این‌که قناعت مهمترین فاکتوری است که اسلام آن را برای نیل به کمال معنوی در عرصه زندگی دنیوی و اخروی معرفی کرده است، و هدف از آن در اقتصاد خانواده «حسن تدبیر و عاقبت‌نگری و گذاشتن هر چیزی در سر جای خود می‌باشد» (عبدالرحمن العک، ۱۳۸۲: ۳۲۵) بنابراین رعایت اعتدال و میانه‌روی در هزینه‌کرد مخارج خانواده، باعث روحیه همبستگی و همزیستی زوجین می‌گردد، و این حسن تدبیر و عاقبت‌نگری درست در مقابل گفتار کسان

است. که معنای قناعت را در زندگی با رنج و مشقت می‌دانند. پس قناعت، عبارت از درست مصرف کردن و از روی برنامه زیستن. مولوی می‌فرماید:

«صبر، تلخ آمد و لیکن عاقبت

میوه شیرین دهد پرمفعت»

خداوند متعال در مورد حسن تدبیر و عاقبت اندیشی مخارج خانواده می‌فرماید: «وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ غُنْفِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا» (الاسراء، ۲۹) دست خود را برگردن خویش بسته مدار (و از کمک به دیگران خودداری مکن و بخیل مباش)، و آن را فوق‌العاده گشاده مساز (و بذل و بخشش بی حساب مکن و اسراف موز، بدان گونه) که سبب شود از کار بمانی و مورد ملامت (این و آن) قرار گیری و لخت و غمناک گردی! پیامبر اکرم (صلی الله علیه و سلم) در مورد قناعت می‌فرماید: «عَزَّ مَنْ قَنَعَ وَذَلَّ مَنْ طَمَعَ» عزیز است هر آن کس قناعت کرد و خوار ذلیل است هر کسی که طمع کار است (ظاهری، بی - تا: ۱۰۵) و در جای دیگر می‌فرماید: «الْقَنَاعَةُ مَالٌ لَا يَنْفَدُ» قناعت مالی است که تمامی ندارد (همان).

مسئولیت‌پذیری متقابل زوجین در روابط زناشویی از دیدگاه قانون مدنی ایران

نکاح یا ازدواج:

نکاح در لغت به معنی ضم (پیوستن) است. و در اصطلاح حقوقی «نکاح قراردادی است که به موجب آن زوجین در زندگی با یکدیگر شریک و متحد شده، خانواده‌ای تشکیل می‌دهند» (صفایی، امامی، ۱۳۹۱: ۲۳) یا می‌توان گفت: «نکاح عقدی است که به هریک از زوجین حق استمتاع از دیگری را به وجه مشروع می‌دهند» (عبدالحمید، ۱۹۵۸: ۱۰) بنابراین نکاح را نیز ازدواج گفته‌اند. لذا برای تحقق اهداف و آثار ازدواج، دین مبین اسلام اهدافی را ترسیم نموده است که تمامی اعضای خانواده جهت تثبیت آن مسئولیت مشترکی دارند، تا در اثر بخشی روابط خانوادگی با هم بتوانند به اهداف مورد نظر دین مبین اسلام در نظام خانواده دست یابند. چنانچه خداوند متعال می‌فرماید: «هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا» (اعراف، ۱۸۹) او آن کسی است که شما را از یک جنس آفرید، و همسران شما را از جنس شما ساخت تا شوهران در کنار همسران بیاسایند! نظر به این که قانون مدنی؛ حقوق خانواده را از مهم‌ترین و جالب‌ترین بخش‌های حقوقی عنوان می‌کند. حقوق خانواده یکی از معدود بخش‌های قانون مدنی است که جنبه حقوقی صرف ندارد و با مسائل اجتماعی و اخلاقی و مذهبی آمیخته است که بیشتر قواعد آن مربوط به نظم عمومی و اخلاق حسنه است. از این منظر که در مقابل هر حقی تکلیفی نیز وجود دارد. پس اگر مسئولیت‌پذیری متقابل بین زوجین در روابط زناشویی به نحو احسن صورت گیرد می‌توان گفت، که نظام خانواده به سوی ثبات و پایداری سوق داده می‌شود. بنابراین در نظام حقوقی و قضایی ایران، به خصوص قانون مدنی، حقوق متقابل زوجین و روابط و تکالیف‌شان تصریح شده است. چون یکی از مبانی حقوقی ما منابع فقهی است. قانون مدنی نیز همین‌گونه است. نظر به این که در قوانین خانواده، به دلیل اهمیت ویژه موضوع، قوانین خاصی نیز وضع شده است، من - جمله قانون حمایت از خانواده که به موضوعات خانواده اختصاص دارد. البته قانون ما هم‌چنان قانون مدنی است که قوانین مربوط به نکاح و روابط متقابل در آن ذکر شده است. هر عقدی، حقوق و تکالیفی را به دنبال دارد که طرفین ملزم به رعایت آن می‌باشند. عقد نکاح نیز همین‌گونه است. بعضی از قوانین برای هر دو طرف، یعنی هم زن و هم مرد. بعضی نیز فقط مختص یکی از آن‌ها است. آنچه مشترک است، بیشتر جنبه اخلاقی دارد؛ یعنی اساساً حقوق خانواده بیشتر با معنویات سر و کار دارد. قانون زوجین را ملزم می‌کند که با حسن معاشرت با هم رفتار کنند و در تشکیل مبانی خانواده و تربیت فرزندان و غیره معاضدت و همکاری نمایند.

راهکارهای اصولی زوجین از دیدگاه قانون مدنی ایران:

حسن معاشرت:

به استناد ماده ۱۱۰۲ قانون مدنی جمهوری اسلامی ایران «همین که نکاح به طور صحت واقع شد، روابط زوجیت بین طرفین موجود و حقوق و تکالیف زوجین در مقابل همدیگر برقرار می‌شود» و همچنین به استناد ماده ۱۱۰۳ قانون مدنی جمهوری اسلامی ایران «زن و شوهر مکلف به حسن معاشرت با یکدیگرند» (کاتوزیان، ۱۳۹۱: ۶۷۰-۶۷۱) بنابراین زوجین وظیفه دارند در زندگی مشترک خانوادگی و زناشویی، نسبت به هم خوش‌رفتار، خوش‌رو و خوش‌اخلاق باشند. و از هرگونه بدرفتاری، ترش روی و بدگویی نسبت به همدیگر دوری جویند، مگر این‌که عذر شرعی، قانونی و عرفی داشته باشند.

وفاداری:

به استناد ماده ۱۱۰۴ قانون مدنی جمهوری اسلامی ایران «زن و مرد نباید رابطه نامشروع با فرد دیگری داشته باشند» (کاتوزیان، ۱۳۹۱: ۶۷۱) براین اساس زوجین نسبت به هم وفادار بوده و از برقراری روابط نامشروع با دیگران پرهیز نمایند. تا شالوده زندگی زناشویی با همزیستی مهر محبت قوام و دوام یابد و به سوی ثبات و پایداری سوق داده شود.

معاضدت (همکاری):

به استناد ماده ۱۱۰۴ قانون مدنی جمهوری اسلامی ایران «زوجین باید در تشدید مبانی خانواده به یکدیگر معاضدت نمایند» (کاتوزیان، ۱۳۹۱: ۶۷۱) براین اساس زوجین باید در پیشبرد و تحکیم زندگی خانوادگی، همکاری و همراهی لازم داشته باشند و معیار این همکاری هم بنا بر انتظار عرف و فرهنگ زمان و مکان و موقعیت آن دو است.

تربیت فرزندان:

به استناد ماده ۱۱۰۴ قانون مدنی جمهوری اسلامی ایران «زوجین باید در تربیت اولاد خود به یکدیگر معاضدت نمایند» (کاتوزیان، ۱۳۹۱: ۶۷۱) از این منظر زوجین موظف‌اند در حد توانایی و مقتضای عرف زمان و مکان و موقعیت، در رشد و پرورش فرزندان خود، تلاش نمایند و از هم‌فکری و همکاری با یکدیگر در جهت تحقق مسائل خانوادگی، که آن‌هم رشد و توسعه پایدار نسل آیند را به دنبال دارد دریغ نورزند.

تفاهم:

مهم‌ترین مسئله در زندگی زناشویی تفاهم است که موجب بقای خانواده می‌شود، تفاهم از باب تفاعل به معنای اشتراک دو نفر در فهمیدن است و به عبارت دیگر فهمیدن یکدیگر معنا می‌دهد. اگر زوجین یکدیگر را خوب بفهمند می‌توانند بهترین واکنش را در قبال کنش خوب یا بد طرف مقابل نشان دهند و باید یکدیگر را درک کنند اگر یکی از آنان دچار مشکلی شده است دیگری او را کمک کند تا مشکل طرف مقابل برطرف شود هر چند که وظیفه قانونی در قبال آن مشکل نداشته باشد مثلاً مرد دچار ورشکستگی شده زن باید با او همکاری کند یا زن دچار مشکل روحی شده است که در این‌جا مرد باید تمهیداتی را برای رفع آن در نظر بگیرد.

نتیجه گیری:

همسو با نظرات پیرساقی و همکاران و بعضی دیگر از پژوهشگران، سازگاری زوجین، محور ارتباط زناشویی موفق است و مفاهیمی از قبیل توافق، انعطاف‌پذیری، همکاری و مشارکت و همسانی را در بردارد. عوامل بسیاری در شکل‌گیری و تداوم سازگاری زناشویی دخیل هستند، عواملی که به صورت مستقیم و غیر مستقیم بر یکدیگر تأثیرگذارند و در کنار هم بستر لازم همسویی زوجین را فراهم می‌کنند. برخی از این عوامل عبارتند از: الف- روابط عاطفی که به دوران کودکی زوجین برمی‌گردد. از منظر روانشناسی و جامعه‌شناسی خانواده، همواره بر نقش روابط اولیه دوران کودکی در شکل‌گیری ویژگی‌های شخصیتی و شکل‌دهی روابط صمیمانه بعدی و چگونگی برخورد با مسائل مختلف زناشویی تأکید می‌شود. از سوی دیگر، ورود به دنیای زناشویی، نیازمند نوعی پختگی و بلوغ عاطفی همراه با آمادگی‌های احساسی و هیجانی نیز هست. بر این اساس می‌توان اذعان کرد که امکان مدیریت صحیح هیجان‌ها در زوجین، لازم و ضروری است و برخورداری آن‌ها از سطح مطلوب رشد عاطفی، جلوی بروز خشونت و رفتارهای پر خاشگرانه خود و فرزندان را می‌گیرد. ب- یکی دیگر از عوامل ارتباط زناشویی موفق، بلوغ فکری و شناختی است. رشد بلوغ فکری محصول تحول شناختی است که افراد در طی مراحل بعد از تولد به دست می‌آورند. ممکن است افراد در سنین متفاوتی از آمادگی‌های عقلی و فکری لازم برای ازدواج و برخورداری از ارتباطی کارآمد با همسر برخوردار شوند. داشتن انتظارات منطقی و معقول، عدم پافشاری بر افکار نادرست، قدرت تجزیه و تحلیل مسائل، انتخاب درست، مسئولیت‌پذیری در برابر رفتار و کردار و کنترل زبان، همگی از نشانه‌های بلوغ فکری زوجین در زندگی زناشویی می‌باشد. بر این اساس به نظر می‌رسد زوجینی که از رشد مطلوبی در توانایی‌های فکری و شناختی برخوردار هستند و کفایت عقلی لازم را برای اداره رویدادهای زندگی از جمله ارتباط با یکدیگر کسب می‌کنند، می‌توانند قضاوت‌های درستی در مورد زندگی داشته باشند، خواسته‌ها و انتظارات آن‌ها از همدیگر منطقی و معقول است و به دلیل مثبت‌اندیشی می‌توانند افکار منفی و نادرست را از خود دور کنند. از آنجاکه زوجین به رشد فکری مطلوبی دست یافته‌اند، توانایی پذیرش مسئولیت در برابر خود و دیگران را دارند. به علاوه، آن‌ها اهداف شفاف را برای زندگی زناشویی خود مشخص می‌کنند و برای رسیدن به آن، راهکارهای اصولی سالم و مناسبی را بر می‌گزینند و از قدرت ارزیابی این راهکارها بهره‌مند می‌گردند. ج- عوامل دیگری که بر تعامل زوجین تأثیرگذار است و در نهایت به ارتقای کیفیت زندگی زناشویی می‌انجامد، دینداری است. بعضی‌ها معتقدند نگرش دینی می‌تواند در ارتباط زناشویی مؤثر باشد؛ زیرا دین شامل رهنمودهایی برای زندگی و ارائه‌کننده سامانه باورها و ارزش‌هاست که این ویژگی‌ها می‌تواند بر زندگی زناشویی تأثیر بگذارد. چنانچه باورهای دینی و ارتباط با خدا با تقویت تقوا و پاکدامنی، عشق، بخشایش، مصالحه کردن و ایثار و فداکاری موجب ترقی و بهبود کیفیت زندگی و افزایش رضایت‌مندی زناشویی می‌شود. به نظر می‌رسد باورها و رفتار دینی زوجین که از ارتباط زناشویی موفق برخوردارند، آن‌ها را به کمال خوشبختی بیشتر سوق می‌دهد و با تأثیر بر سلامت الگوهای تعاملی آن‌ها، رضایت بیشتر را برای آن‌ها به ارمغان می‌آورد. چون در دین مبین اسلام، شالوده خانواده، منوط به مشارکت زوجین جهت انجام امور مختلف خانوادگی و اجتماعی، که به عنوان رکن رکن‌گرم خانواده قلمداد می‌گردد. ارتقای هر یک از اعضای خانواده در گرو ارتقای دیگر اعضای آن می‌باشد. بنابراین زوجین بعد از عقد نکاح به خاطر ایجاد رابطه زوجیت نسبت به همدیگر ذیحق هستند. حقوقی که منشأ اخلاقی دارند و ضمانت اجرای آن‌ها، ایمان، تقوی، وجدان فرد است. و حقوقی که علاوه بر منشأ اخلاقی، منشأ حقوقی و ضمانت اجرای دارند. بر این اساس در نظام حقوقی و قضایی ایران نیز به خصوص قانون مدنی، حقوق متقابل زوجین و روابط و تکالیف‌شان تصریح شده است. چون یکی از مبانی حقوقی ما منابع فقهی است که برگرفته از آیات قرآنی و احادیث نبوی می‌باشد. در راستای این تحقیق، پژوهش‌های زیادی به بررسی دین و تأثیر آن بر زندگی زناشویی پرداخته‌اند، بنابراین حجم وسیعی از مطالعات نشان می‌دهد که معنویت و دینداری با ایجاد راهکارهای اصولی مؤثر و متعادل جهت تربیت فرزندان همبستگی دارد. نتایج حاصله حاکی از آن است؛ با توجه به راهکارهای اصولی مؤثر؛ اگر زوجین به عنوان اعضای اصلی یک خانواده نسبت به وظائف دینی

خود و رعایت حقوق طرف مقابل آشنایی کافی داشته باشند، می توانند به عنوان مونس و همدم در کنار همکدیگر به زندگی شاد و آرمانی خود که همانا تربیت نسل آینده است نائل گردند.

پیشنهادات:

در راستای نتایج این پژوهش؛ پیشنهاد می گردد در فرایند ارتباط زناشویی موفق، راهکارهای برقراری ارتباط مؤثر که باعث سازگاری زوجین در خانواده می شود، شامل تشویق مثبت (حمایت، پذیرش و قدردانی) و تعامل مثبت (مهارت های ارتباطی، حل تعارض و ارتباط سازنده) می باشد از طریق تدوین در برنامه های درسی مدارس و دانشگاه ها و همچنین از طریق جراید و مجلات و رسانه های جمعی و تربیون های نماز جمعه و مساجد محلات، جهت تثبیت آن در میان خانواده ها، اطلاع رسانی دقیق، و شفاف سازی شود. تا به عنوان مبنای اساسی خانواده با توجه به معیارهای اصولی دین مبین اسلام در نظام خانواده قلمداد گردد.

منابع

قرآن کریم.

ابن عاشور، محمد طاهر. (۱۴۲۰ق). تفسیر التحریر و التنویر. بیروت: ناشر مؤسسه التاریخ العربی. چاپ یکم. ج ۲.
الراغب الاصفهانی، ابوالقاسم الحسین بن محمد. (۵۰۲ ق). المفردات فی غریب القرآن. ترجمه سید محمد گیلانی. بیروت: انتشارات دارالمعرفه.

الزحیلی، الوهبه. (۱۳۹۰). فقه خانواده در جهان اسلام معاصر. ترجمه عبدالعزیز سلیمی، تهران: نشر احسان.
بن عبدالله، عائض. (۱۳۹۵). تفسیر میسر. ترجمه عبدالحمید صمیم و همکاران. تربت جام: انتشارات شیخ الاسلام احمد. جام چاپ دوم.

پیرساقی، فهیمه؛ زهرکار، کیانوش؛ کیامنش، علیرضا؛ محسن زاده، فرشاد؛ حسنی، جعفر. (۱۳۹۷). «ارائه الگوی ارتباط زناشویی - کارآمد با رویکرد مبتنی بر نظریه داده بنیاد». فصلنامه فرهنگی و تربیتی زنان و خانواده، ۱۳(۴۵)، ۲۷-۲۴.
جابر، امینه؛ صالح ابراهیم، صنیع؛ آل ثانی، عنود بن ثامر؛ محمد عبدالعلیم، ابراهیم. (۱۳۹۳). فروپاشی خانواده و آسیب شناسی - آن. ترجمه داود نارویی. تهران: نشر احسان. چاپ دوم.
خرمدل، مصطفی. (۱۳۹۳). تفسیر نور. تهران: نشر احسان. چاپ دهم.

خدایاری فرد، محمد؛ شهابی، روح الله؛ اکبری زردخانه، سعید. (۱۳۸۶). رابطه نگرش دینی با رضایت مندی زناشویی در دانشجویان متأهل. خانواده پژوهی، ۱(۳)، ۶۱۱-۶۲۰.
دلشاد تهرانی، مصطفی. (۱۳۹۳). سیره نبوی و منطق عملی. تهران: انتشارات دریا، چاپ سوم.
صفایی، سید حسن؛ امامی، اسدالله. (۱۳۹۱). مختصر حقوق خانواده. تهران: بنیاد حقوقی میزان. چاپ بیست و هفت. ویرایش سوم.

ظاهری، وفا. (بی تا). هزار حدیث نبوی. سنندج: انتشارات مسعود احمدی. چاپ اول.
عابدی، فدا حسین. (۱۳۸۴). تفسیر تطبیقی آیه مودت. قم: انتشارات مرکز جهانی علوم اسلامی. چاپ اول.
عبدالرحمن العک، خالد. (۱۳۸۲). آداب زندگی زناشویی در پرتوی قرآن و سنت. ترجمه محمد صالح سعیدی، سنندج: انتشارات کردستان. چاپ اول.

عبدالحمید، محمد محی الدین. (۱۹۵۸ م). الاحوال الشخصیه فی الشریعۃ الاسلامیه. مصر.
کاتوزیان، ناصر. (۱۳۹۱). قانون مدنی در نظم کنونی. تهران: نشر میزان. چاپ سی و پنجم. ویرایش چهارم.

محبی، علی؛ کریمی خوبگانی، روح‌الله. (۱۳۹۳). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر تربیت دینی دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی. بصیرت و تربیت اسلامی، ۱۰(۲۷)، ۶۵-۶۷.

محمدالحفوفی مصری، احمد. (۱۳۸۴). جلوهایی از اخلاق پیامبر. ترجمه جمیل زندکریمی. سنندج: انتشارات پرتویان، چاپ اول.

محمودیان، حسین؛ شرفی، محمدرضا؛ خوش‌بین، سهیلا؛ احمدی، احمد. (۱۳۸۷). دانش خانواده. تهران: انتشارات سمت.

مخلص، عبدالرئوف. (۱۳۹۳). تفسیر انوارالقرآن. تربت‌جام: انتشارات شیخ‌الاسلام احمدجام. ج ۱. چاپ ششم.

نراقی، ملامحمد مهدی. (۱۳۷۷). جامع‌السعادات. ترجمه سید جلال‌الدین مجتبوی. انتشارات حکمت. ج ۲.